

Mehmet Temizkan¹

Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Okuma Etkinliklerinin Metin Yapısı Açısından Değerlendirilmesi

Öz

Bu araştırmanın amacı metin yapısının unsurları ile 2005 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda yer alan "okuma" kazanımları ve Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarında yer alan okuma etkinlikleri arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktır. Araştırma nitel veri toplama tekniklerinden yararlanılarak yürütülen bir doküman incelemesi çalışmasıdır. Bu kapsamda araştırma boyunca 2005 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda yer alan okuma kazanımları ile Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarında yer alan okuma etkinlikleri incelenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Metin Yapısının Unsurlarına İlişkin Referanslar Formu" kullanılmıştır. İlgili literatürün taranması sonucunda araştırmacı tarafından geliştirilen bu form, metnin küçük yapısına ilişkin 8; büyük yapısına ilişkin 12 ve üst yapısına ilişkin 3 referanstan oluşmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu 2005-2014 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından çalışma kitabı olarak tavsiye edilen ve okutulan toplam 12 Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitabı oluşturmaktadır. Sonuç olarak çalışmada incelenen kazanımlardan 13'ü metnin küçük yapısıyla, 16'sı büyük yapısıyla ve 6'sı üst yapısıyla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca öğrenci çalışma kitaplarında okuma ile ilgili toplam 806 etkinliğin yer aldığı; bu etkinliklerin % 50'sinin metnin küçük yapısıyla, % 39'unun büyük yapısıyla ve % 11'inin üst yapısıyla ilişkilendirildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Metin yapısı, öğrenci çalışma kitapları, okuma etkinlikleri.

Assessment of the Reading Activities in Turkish Language Course Students' Workbooks in Terms of Text Structure

Abstract

Aim of this study was to reveal the relationship between elements of text structure and "reading" acquisitions included in 2005 Turkish Language Course (6th, 7th, 8th grades) Instruction Program and reading activities taking place in Turkish Language Course Students' Workbooks. The research was a document analysis study conducted via qualitative data collection techniques. Within this context, reading acquisitions included in 2005 Turkish Language Course (6th, 7th, 8th grades) Instruction Program and activities taking place in Turkish Language Course Students' Workbooks were studied during the study. "References Form for Text Structure Elements" was used as a data collection tool for the research. As a result of the literature survey, it was found out that the form consisted of 8 references for micro structure, 12 references for macro structure and 3 references for super structure of the text. The study group of the research included 12 Turkish Language Course Students' Workbooks that were advised and instructed by the Ministry of National Education Head Council of Education and Morality through 2005-2014. Consequently, among the acquisitions studied for the research 13 were related with micro structure, 16 were related with macro structure and 6 were related with super structure of the text. Furthermore, it was concluded that there were 806 activities about reading in students' workbooks, 50% of those activities were related with micro structure, 39% of them were related with macro structure and 11% of them were related with super structure of the text.

Key Words: Text structure, students' workbooks, reading activities.

¹ Doç. Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Hatay.
E-Posta: temizkan.mehmet@hotmail.com

Giriş

İnsanlar arasında iletişimi sağlayan en yaygın ve en önemli kod, anlamlı işaretler ve semboller bütünü olarak değerlendirilen dildir. Dilin anlaşabilmeyi sağlayan iki boyutundan söz edilebilir. Bunlar yazılı anlatım ve sözlü anlatımdır. Buna bağlı olarak insanlar bilgi, duygu, düşünce vb. bütün mesajlarını birbirlerine sözlü ya da yazılı bir şekilde hazırladıkları metinler aracılığıyla aktarırlar. Aralarında gerek hazırlanış gerek de aktarım açısından bazı farklar bulunan yazılı ve sözlü metinlerin ortak özelliği bildirişimi sağlamak üzere kullanılmaları ve bu ortak özelliğe göre tanımlanmalarıdır. Buna göre metin, bütünlük ve birlik arz eden, anlaşılabilen, yorumlanabilen ve sosyal-kültürel bağlam içerisinde belli çıkarımlar yapılabilen, belli mesajlar içeren dilsel bir bütünlüktür (Yılmaz ve Jahiç, 2005). Metin kavramını çok çeşitli açılardan değerlendiren Aksan ve Aksan (1991: 149), son olarak onu iletişim sırasında gerçekleşen bir sözce ya da dil dışı etkenlerle bağlantılı bir sözceler bütünü şeklinde tanımlamıştır. Günay (2003: 35) da metin kavramı üzerinde düşünürken onu, başı ve sonu ile kapalı bir yapı oluşturan, dilsel göstergelerin art arda geldiği anlamlı yapı olarak değerlendirmiştir. Bu tanımlara göre metin kavramı hakkında bazı ortak özellikler bulmak mümkündür. Öncelikle metin, kelime ve cümlelerin art arda sıralandığı gelişigüzel bir yapıyı ifade etmemektedir. Bu durumu Halliday ve Hasan (1976), metnin tümcelerden ibaret bir bütün olmadığını, tümcelerle gerçekleşen ve kullanılan dilin anlam-bilimsel yönünü oluşturan bir yapı olduğunu ifade ederek desteklemektedir. Metin kavramı hakkında yapılan bu tanımların başka bir ortak özelliği de kapsamla ilgilidir. Herhangi bir yazılı veya sözlü bütünün metin sayılabilmesi için belli bir uzunlukta olması beklenmez. Önemli olan bu bütün aracılığıyla iletişim kurulabilmesidir. Buna göre metin, çeşitli uzunlukta olabilen bir pasaja işaret eder. Bazen küçük yapılara indirgenecek bir sözce, bazen de büyük yapılara dönüştürülerek bir sözceler bütünü olabilir.

Metin kavramı üzerine yapılan çalışmalar, dil bilimin bir dalı olan metindilbilimin doğuşunu hazırlamıştır. Metindilbilimi, genel dil bilimin inceleme alanlarından biridir ve dil bilim çalışmalarında en büyük birim olarak cümlenin değil, metnin esas alınmasıyla birlikte ön plana çıkmaya başlamıştır. Dil biliminde metin incelemelerine kadar esas birim olan cümlenin şekil özellikleri üzerinde durulmaktaydı. Ancak en büyük birim olarak metnin esas alındığı çalışmalarda işlevsellik daha fazla önem kazanmıştır. Bununla birlikte metnin öncelikle bir iletişim aracı olduğu düşünülerek, iletişimsel değeri ve bunu sağlayan unsurlar üzerinde durulmaya başlanmıştır (Aydın, 2012: 382). Çeşitli araştırmalar sözlü ve yazılı metinlerin dil bilimsel ve anlamsal yapılarıyla birlikte iletişimsel yönünü de ele alır (Çıkrıkçı, 2007: 44; Balcı, 2006: 192; Şenöz 2005: 112) Bu iletişimsel yönü de değerlendiren metindilbilimi; bir şiir, bir öykü, bir dilekçe olsun her türlü dilsel olguyu metin yapan ölçüt ve kuralları saptayan bir alan olarak tanımlanır (Oraliş ve Ozil, 1992: 37; Özkan, 2004: 170; Alan, 1994: 62; Yılmaz ve Topal, 2010: 777; Özkan 2004: 168).

Metindilbilimi, metnin oluşturulmasında kullanılan iç ve dış yapıyı, metnin bir bütün olarak yapısını ve işlevini, metni oluşturan öğeleri ve bunlar arasındaki ilişkileri inceler. Amacı ise metinlerin yapılarını, yani dil bilgisel ve içeriksel kurgulanış biçimlerini ve bildirişimsel işlevlerini ortaya çıkarmak ve uygulamalı örneklerle göstermektir. Ayrıca metindilbilim metinlerin yerine getirmesi gereken ölçütleri belirlemeye, metin türleri arasındaki ortak ve farklı özellikleri betimlemeye ve açıklamaya çalışır (Ayata Şenöz, 2005: 22-23). Bu nedenle metin yapısı kavramını ve metin yapısının unsurlarını açıklamak gerekmektedir.

Metin Yapısı ve Unsurları

Metin yapısı, türü ne olursa olsun her bir metnin nasıl düzenlendiğini gösteren şematik bir formdur. Dil öğretiminde en üst düzeyde birimler olarak karşımıza çıkan metinler (Yılmaz ve Topal, 2010: 776), gelişigüzel değil, genel bir çerçeveye göre düzenlenmişlerdir. Bu genel çerçeve, metnin yapısı olarak adlandırılır ve yazarın vermek istediği mesajların birbiriyle hem yüzey hem de derin yapıda birlik ve bütünlük içinde yer almasını sağlar. Metin, soldan sağa birbirine eklenen ardışık cümlelerden oluşmaktadır. Ancak, burada cevaplanması gereken soru şudur? Nasıl oluyor da metni alımlayan, metni çözen (çözmesi istenen) okur bu cümleler dizisinden metnin konusunu kavrayabiliyor, metni oluşturan öğeleri tespit edebiliyor ve daha da önemlisi metinden bir mesaj çıkarabiliyor? (Yılmaz ve Jahiç, 2005). Bu soruların cevapları metin yapısı ve onun unsurlarında saklıdır. Her bir yazılı metnin kendi türüne özgü şematik yapısı, metin üretim sürecinde yazar için, metnin okunma sürecinde de okur için önemli yapılardır. Van Dijk ve Kintsch (1983, akt. Ülper, 2008: 16), bir yazılı metnin şematik yapısının, okurun metnin içeriğini kestirebilmesine ve dolayısıyla o metni daha kolay anlayabilmesine yardımcı olduğunu belirtir.

Metinler aracılığı ile aktarılan bilgiler metin yapıları ile düzenlenir. Böylece metin yapısı okuyucuya, önemli fikirleri birleştirmesine ve belirlemesine yardım eden organizasyonel bir örüntü sunar (Meyer ve Rice 1984; Armbruster, Thomas ve Ostertag, 1987; Englert ve Hiebert, 1984, akt. Özmen, 2011: 50). Okuyucunun metindeki önemli bilgi birimlerini hatırlamaları metnin ana yapısını izlemesine ve oluşturmasına bağlıdır (Kintsch ve Van Dijk, 1978). Buna göre metnin yapısı ne kadar güçlü kurulursa, anlatılmak istenenlerin okuyucu tarafından algılanması ve yorumlanması o derecede kolay ve sağlam olacaktır. Günay (2003: 54), bir metnin incelenmesi sırasında betimleme, çözümleme ve yorumlama şeklinde üç aşamaya dikkat çeker ve bu üç aşamayı metin yapısıyla ilişkilendirir. Betimleme tümceler arası ilişkileri ortaya koyma; çözümleme metnin anlam oluşumunu ortaya koyma; yorumlama ise toplumsal, yazınsal, tarihsel ve başka genel kabul gören ölçütlere göre metni değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır. Bu aşamalara bağlı olarak dil bilimsel ve metin kuramları açısından metni çözümlemede üç yapıdan söz edilir:

a. Küçük yapı: Bağıntı, yineleme, art gönderim ve ön gönderimler, eksilteli yapı, eylem zamanı, tümceler arası bağıntı ögeleri, metnin belirticileri, çıkarsamalar gibi durumlar metnin küçük yapısına yönelik incelemelerde ele alınır (Günay, 2003: 54; Uzun-Subaşı, 2006: 694).

b. Büyük yapı: Paragraf, bölüm, fasikül, cilt gibi metnin temel bölümleri ya da tutarlılık gibi metin içi genel anlamsal yapının incelenmesi büyük yapı ile ilgili bir betimlemedir (Günay, 2003: 55; Van Dijk, 1980: 29; Dilidüzgün, 2008: 55).

c. Üst yapı: Mektup, deneme ya da bir başka anlatımın genel özellikleri üst yapı incelemelerinde ortaya konulur (Günay, 2003: 55; Dilidüzgün, 2008: 55). Metin yapısının bu üç unsurunu ve ilişkili oldukları kavramları incelemek, metinlerin öncelikle betimlenmesi daha sonra da çözümlenmesi ve yorumlanması aşamalarında yol gösterici olacaktır.

1. Küçük Yapı ve Bağdaşıklık

Metin yapısının unsurları arasında bir metnin temelini oluşturan unsur, küçük yapıdır. Çünkü küçük yapı, metni oluşturan temel malzeme olan sözcük ve cümle bağlantıları ile ilgilidir. Van Dijk (1980, 29) küçük ölçekli yapıyı sözcük, sözcük grupları, yan tümceler, tümceler ve tümceler arası bağlantılar olarak tanımlamaktadır.

Günay (2003: 56), küçük yapının bir metni betimlemekle eş anlamda kullanıldığını; metni dilsel bağlamda ele alma ve tümceler düzeyinde değerlendirme işlemlerini kapsadığını ifade etmektedir. Bu anlayışa göre metni oluşturan cümleler rastgele değil, başka cümlelerle, paragraflarla kısacası metnin bütünü ile ilişki içinde kullanılmaktadır. Tümceler arasındaki ilişkilerin sonucunda da metnin bütününe ulaşılabilecektir. Tümceler arası bağıntı, sözdizimsel özellikler, metnin bölümlerini gösteren belirleyiciler, tümceler arası ilişkilerle yorumlanabilecek art gönderim ve ön gönderimler, dil bilgisel zamanlar, tümce yapıları, anlatım özellikleri, metnin genel anlatım yapısını verecek örgeler ve izleğin oluşturulması vb. metnin betimlenmesiyle yani küçük yapıyla ilgilidir (Günay, 2003: 56; Halliday ve Hasan, 1976: 328).

Küçük Yapının Bir Unsuru Olarak Bağdaşıklık

Küçük yapı, metindeki cümleler arası ilişkileri ifade eder ve metinsellik ilkelerinden bağdaşıklıkla ilgilidir (Coşkun, 2009). Bir metindeki tümceler arasındaki bağlar, metin oluşumunda tümcede kullanılan herhangi bir birimin daha sonraki tümcelerde ya aynen karşımıza çıkması ya da yerini kendisiyle anlamsal veya dil bilgisel ortaklığa sahip başka bir birime bırakmasıyla gerçekleşir (Oralış ve Özil, 1992). Bağdaşıklık bir yazının metin olmasını sağlayan metin içi ilişkileri kuran dille ilgili özelliklerin tümünü belirtir. Bu özellikler metin düzeyinde farklı biçimlerde görülebilir. Bağdaşıklık, bir metni oluşturan sözcükler arasında anlam bağıntısıyla birlikte dil bilgisel ilişkilerin bulunması durumunu anlatır. Bu ilişkiler ise, yerine göre gönderimlerle sağlanır (Aksan, 1999: 151). Bağdaşıklık ilkesine göre metne eklenen her yeni sözce, daha önce metindeki sözcüklerle sağlanmış bilgilerden destek alır; ancak kendisi de metne yeni bir bilgi ekler (Günay, 2003: 57). Böylece metindeki bir

ögenin yorumu, bir başka ögeye bağlı olur (Karatay, 2010: 374; Balyemez, 2010: 135). Bir metinde bağdaşıklıkla sağlanabilmesi için bazı anlatım olanakları kullanılmaktadır. Halliday ve Hasan (1976) bunları gönderim, değiştirim, eksiltile yapı, bağlama ögeleri ve kelime bağdaşıklıkla şeklinde belirlemektedir. Uzun (1995) bağdaşıklıkla gönderimsel bağdaşıklık, biçimsel-sözlüksel bağdaşıklık olmak üzere iki başlıkta incelemektedir. Günay (2003: 57-98) ise bağdaşıklık özelliklerini oluşturucu ögenin yinelenmesi, artgönderim ve öngönderim, eksiltile yapılar, örtük anlatım, örgeler ve izlek, dil bilgisel eylem zamanları, tümceler arası bağıntı ögeleri, metni bölümlere ayıran belirteciler başlıkları altında incelemektedir.

- *Oluşturucu Ögenin Yinelenmesi*: Metinde geçen kişilerin, uzamın, eşyanın, durumun ya da bir başka nesnenin metnin tümünde yeri geldikçe yinelenmesi anlamına gelir (Günay, 2003: 61).

- *Artgönderim ve Öngönderim*: Bir sözcük, ek veya ifadenin metin ya da cümlede içinde kendisinden daha önce söylenmiş başka sözcük ve ifadeleri işaret etmesine, onlarla anlam ilişkisi kurmasına art gönderim (Balyemez, 2010: 138); metin dizilişinde önceden söylenmiş bir kavramın yerine daha sonra bu kavramı belirten adıl kullanılmasına öngönderim denir (Günay, 2003: 62; Güner, 2008: 6). Gönderim metinde tekrarlara düşülmesini, metnin gereksiz yere uzatılmasını engeller, dilin ekonomik ve akıcı olarak kullanılmasını sağlar.

- *Eksiltile Yapılar*: Eksilti, metin içindeki bir olguyu anlam kaybına yol açmayacak şekilde atarak yinelemedir ve metinde özne eksikliği, yüklem eksikliği, tamlayan eksikliği, nesne eksikliği ve tümleş eksikliği şeklinde yer alır (Aydın, 2012: 389). Eksiltinin ortaya çıkmasındaki asıl sebep az söz ile daha çok şey anlatma gayretine bağlı olan “az çaba kuralı” ve tekrara düşmek endişesidir (Balyemez, 2010: 152). Külebi (1990), eksiltiyi dilde yinelemelerden kaçınma yolu olarak değerlendirmiştir. Eksilti, metin bağlamında bütün yapının ortaya çıkmasında metin çözücünün etkinliğine ihtiyaç duyar (Özkan, 2004: 180). Çünkü eksiltile anlatım yapılırken yazarın söylemediği, boş bıraktığı yerleri, söylenenlerden hareketle okurun, zihninde dolduracağı varsayılır (Göktürk, 2002: 23).

- *Örtük Anlatım: Sezdirimler ve Çıkarımlar*: Örtük anlatım, söylenmek istenenin doğrudan değil de dolaylı olarak anlatılmasıdır (Aydın, 2012: 392). Bir sözcüde veya paragrafta bazı bilgiler açık olarak verilmez. Böylece bazı bilgiler verilse de gizli bir biçimde sözcüde bulunur. Buna örtük anlatım denir. Sezdirim ise bir bağlam ya da sözceleme durumunda verilen bilgilerden çıkarım yoluyla ulaşılabilecek bilgiyi belirtir (Günay, 2003: 70). Örtük anlatım ve sezdirimler yoluyla aktarılan bildiri ile söylenenlerden daha fazlasını öğrenmek olasıdır.

- *Örgeler ve İzlek*: Bir metnin izleği, kısaca “Bu metin neden söz ediyor?” sorusunun yanıtıdır. Metindeki izleğin metin süresince değişimi ve gelişimi tümceler arası ilişkileri tanımakla ortaya konabilir. Bu yönüyle izlek, her zaman bağdaşıklıkla birlikte anılır (Günay, 2003: 73).

- *Dilbilgisel Eylem Zamanları*: Her dildeki eylem çekimleri, zamansal olarak bir işlevin yanında öncelik ve sonralık bakımından tümceler arası ilişkileri de açıklar (Günay, 2003: 75).

- *Tümceler Arası Bağıntı Ögeleri*: Bağıntı ögeleri, metinde yer alan birden fazla unsuru belirli anlamlar da katacak şekilde birbirine bağlar ve bağlayıcılık özellikleri sayesinde metnin bir bütün oluşturmasında önemli bir rol üstlenir. Bu rolleriyle ardışık sözceler arasındaki eklem yerlerini işaret eder ve eklemlemenin sonucunda ortaya çıkan küçük ölçekli anlam ilişkilerini tanımlarlar (Uzun-Subaşı, 2006: 700). Bağlama ögelerinin iki parçayı bir bütün hâline getirme görevinin dışında metin unsurları arasında çeşitli anlam ilişkileri kurarak pek çok tutarlılık görünümünün oluşmasına ve böylelikle de metnin anlamsal bütünlük teşkil etmesine katkıda bulunma gibi işlevleri de söz konusudur. Günay (2003: 85) bu ögelere şöyle örnekler vermektedir:

Amaç (amacıyla, için, -sin diye, -mesi için).

Sebep (zira, çünkü, madem ki, gerçekten, doğru, öyle, gerçekten de, gerçi).

Zaman (önce, sonra, daha sonra, sonunda, nihayet) vb.

- *Metni Bölümlere Ayıran Belirticiler*: Metinler kurgusu gereği belli bir sıralama içindedir. Bu sıralama yazılış biçimi ile fark edilebileceği gibi kullanılan sözcüklerle de ortaya konulabilir. *İlkin, ilk önce, daha sonra, nihayet...* (Günay, 2003: 87).

2. Büyük Yapı ve Tutarlılık

Bir metinde büyük yapı, metnin genel anlamını, sözdizimsel düzenini ve metnin en önemli noktalarını ortaya koyan katmanı olarak tanımlanmaktadır (Dilidüzgün, 2008: 55). Uzun-Subaşı (2006, 694) büyük yapıyı, sözbilimsel yapılanmayı sağlayan, metindeki sözcelerin anlamsal bir bütünlük içinde algılanmasını düzenleyen mantıksal bağıntılar şeklinde tanımlamaktadır. Halliday ve Hasan'a göre (1976, 328) büyük yapı, metnin genel anlamını yansıtan tümceler, anahtar sözcükler, başlık/alt başlıklar gibi yapısal belirticilerden meydana gelmektedir. Küçük yapıyı incelemenin bir metnin betimlenmesi anlamına geldiğini ifade eden Günay (2003: 92), metnin büyük yapısını incelemenin "çözümleme" işlemini gerektirdiğini belirtmektedir. Buna göre çözümlemek, metne bağlı olarak yapılacak bir açıklama için metin üzerinde yoğunlaşmak demektir. Metnin işleyiş biçimini, yazarın belirlediği amaca nasıl ulaştığını ya da okuyucu üzerinde bazı etkilerin nasıl yaratıldığını göstermek; incenecek metnin mantıksal yapısını, temel düşünce biçimini, bunlara katkı sağlayan diğer yan düşünceleri ortaya koymak çözümleme kapsamına giren işlemlerdir. Metnin çözümlenmesi, yazınsal etkinliğin mantıksal gelişimini ve tutarlılığını genel metin bağlamında değerlendirmek ve metni bir bütün olarak incelemektir. Bu açıdan bakıldığında büyük yapının, değişik boyuttaki metin birimlerinin düzenlenmesine yönelik işlemleri gerektirdiği ve genel olarak tutarlılıkla ilişkili olduğu söylenebilir (Coşkun, 2009).

Büyük Yapının Bir unsuru Olarak Tutarlılık

Tutarlılık bağdaşıklıkta farklı olarak dil bilgisel bağlantılarla değil, anlamsal bağıntı ve bütünlükle ilgilidir. Bir metnin tutarlı olması, ögelerin çizgisel gelişimi içinde izlek (tema), kişi, yer ya da olay bakımından tekrarlanması ve temel bir izlek (tema) çerçevesinde gelişmesine bağlıdır (Günay,

2003: 100). Tutarlılık, metin oluşturabilme özelliği bakımından metin parçaları arasında mantıksal düzen ve bağlantıya dayanır (Özkan, 2004; Çeçen, 2009; Karatay, 2010: 375). Tutarlılığı, “metnin derin yapısında yer alan irtibat” olarak tanımlayan Alan’a (1994: 174) göre bu kavram, metinle sınırlı olmayıp okurların idrak süreçlerinin bir sonucudur. Tutarlılık, metni oluşturan cümlelerden daha büyük parçalar olan paragraflar, bölümler arasındaki anlamsal ilişkidir (Toklu, 2003: 124) ve metnin tam ve bütün olmasını sağlayan unsurdur.

Tutarlılığın bir metni bağıntı açısından incelemek, onun paragraflarının ve tümcelerinin sıralanışlarını, çizgiselliğini ortaya koymak anlamına geldiğini ifade eden Günay’a göre (2003: 99) metindeki tutarlılığı incelerken şu noktalara dikkat etmek gerekir (Günay, 2003: 100-104):

a. Metnin tutarlı olması öğelerin çizgisel gelişimi içinde izlek, kişi, yer ya da olay bakımından yinelenmesi ve temel bir izlek çerçevesinde gelişmesi gerekmektedir.

b. Bir metnin tutarlı olması, her yeni bilginin öncekilerle ilintili, bağıntılı olması ve önceki bilgilere katkı yapmasıyla gerçekleşir.

c. Metnin tutarlı olması için iyi bir düzenleme biçimi olmalıdır. Verilen bilgiler kadar aktarma ve düzenleme biçimi de önemlidir.

d. Bir metnin tutarlı olması, söylenmek istenen her şeyi anlatabilmek için gerekli olan şeylerin söylenmesi ile olur.

e. Bir metnin tutarlı olması, anlamsal olarak da tutarlı olmasını gerektirir. Başta söylenen bir şey metnin sonunda tam karşıtı bir duruma dönüşmüş ise burada anlamsal olarak tutarsızlık vardır.

3. Metnin Üstyapısı

Metin, cümleler arası çeşitli düzeylerdeki ilişkilerle oluşturulmuş bağdaşık ve tutarlı bir dilsel birimdir (Yılmaz ve Turanoviç, 2006). Bu birimin bağdaşıkla ilgili olan küçük yapısı ve tutarlılıkla ilgili olan büyük yapısının dışında bir de üst yapısı vardır. Üst yapı, bir metnin genel anlamını düzenleyen, işlevsel kategorilerden oluşan şematik bir formdur. Yani bir metnin üstyapısı; metnin kuruluş biçimi, üretim planı ya da metnin genel düzenleniş biçimini veren soyut bir şema olarak tanımlanabilir (Dilidüzgün 2010: 84). Coşkun’a göre (2005: 49) metnin küçük ve büyük yapısı tamamen yazarın tercihleriyle oluşurken; metnin üst yapısı yazmaya başlarken belirlenen metin türünün (şiir, hikâye, roman, masal, makale, mektup, tiyatro, deneme, fıkra, söyleşi, vb.) çizdiği çerçevede gelişmektedir. Uzun-Subaşı’na göre (2006, 694) üstyapı metnin kullanım amaçlarıyla uyumunu düzenleyen söylemsel bağıntılardır. Halliday ve Hasan (1976, 328) ise üstyapıyı metni işlevsel bölümlere ayıran şematik yapı (üstyapı) olarak tanımlamaktadır. Bir metinde okuyucuya sunulan bilgiler metnin türüne bağlı olarak ortaya çıkan üst yapısına göre şekillenir. Yazara metni üretme ve kontrol etmede bir çerçeve sunan üst yapı, metnin türüne göre taşıyacağı varsayılan genel yapısal nitelikleri ve metni oluşturan birimleri belirler (Englert, 1990’dan akt. Özmen, 2011: 51; Coşkun ve Tiryaki, 2011: 64).

Günay (2003: 188) metin inceleme aşamalarını küçük yapıya bağlı olarak betimleme, büyük yapıya bağlı olarak çözümleme ve üstyapıya bağlı olarak yorumlama şeklinde belirlemektedir. Bu nedenle metnin üstyapısını incelerken yani onu yorumlamaya çalışırken küçük yapı ve büyük yapıdaki tüm bilgilerden yararlanır. Üstyapı ile metinlerin kendi aralarında değişik biçimlerde yapılan karşılaştırmalar ve genellemeler söz konusudur. Örneğin incelenen metnin hangi tür, tip ya da ton içinde bulunduğunu ortaya koymak, bu tiplerin genel özelliği ile incelenen metnin özelliklerini karşılaştırmak bu aşamadaki incelemede gereklidir. Düz yazı, roman, anlatı, şiir, tiyatro, gazete haberi, deneme gibi türler ya da tipler olarak tanımlamak bu aşamada yapılır.

Bu araştırma metin yapısı ve metin yapısının unsurları ile okuduğunu anlama arasında bağ kurmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda metin yapısının unsurları ile 2005 Türkçe Dersi (6,7,8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda yer alan "okuma" kazanımları ve Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitapları'nda yer alan okuma etkinlikleri arasındaki ilişki ortaya çıkarılmak istenmektedir. Buna göre araştırmanın problem cümlesi "Metin yapısının unsurları ile 2005 Türkçe Dersi (6,7,8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda yer alan "okuma" kazanımları ve Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitapları'nda yer alan okuma etkinlikleri nasıl ilişkilendirilmektedir?" şeklinde ifade edilebilir.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, amacı, sınırlılıkları, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizi gibi başlıklara yer verilmektedir.

Araştırmanın Modeli

Araştırma nitel veri toplama tekniklerinden yararlanılarak yürütülen bir doküman incelemesi çalışmasıdır. Doküman incelemesi ders kitapları, program (müfredat) yönergeleri, öğrenci kayıtları, toplantı tutanakları, öğrenci ödevleri ve sınavları vb. araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Bu kapsamda araştırma boyunca Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda yer alan okuma kazanımları ile Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarında yer alan okuma etkinlikleri incelenmiştir.

Amaç

Araştırmanın amacı metin yapısının unsurları ile 2005 Türkçe Dersi (6,7,8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda yer alan "okuma" kazanımları ve Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitapları'nda yer alan okuma etkinlikleri arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara ulaşılmaya çalışılmaktadır.

Alt Amaçlar

1. 2005 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programındaki "okuma" başlığı altındaki kazanımların metnin küçük yapısına, büyük yapısına ve üst yapısına göre nasıl bir dağılım gösterdiğini tespit etmek.

2. Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki “okuma” ile ilgili etkinliklerin metnin küçük yapısına, büyük yapısına ve üst yapısına göre nasıl bir dağılım gösterdiğini tespit etmek.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak “Metin Yapısının Unsurlarına İlişkin Referanslar Formu” kullanılmıştır. Bu form ilgili literatürün taranması sonucunda elde edilmiştir. Bu bağlamda Aksan ve Aksan (1991), Ayata Şenöz (2005), Aydın (2012), Balcı (2006), Balyemez (2010), Başusta (2009), Coşkun (2005), Çıkrıkçı (2007), Dildüzgün (2008), Dilidüzgün (2010), Dilidüzgün (2013), Dönmez ve Yazıcı (2006), Günay (2003), Güneş (2007), Onursal (2003), Sinan ve Demir (2011) araştırmaları taranarak metin yapısına ilişkin “küçük yapı referansları, büyük yapı referansları ve üst yapı referansları belirlenmiştir. Buna göre metnin küçük yapısına ilişkin 8; büyük yapısına ilişkin 12 ve üst yapısına ilişkin 3 referans elde edilmiştir. Bu çalışma sonucunda ulaşılan form aşağıda verilmektedir.

Tablo 1. Metin Yapısının Unsurlarına İlişkin Referanslar Formu

Metin Yapısı	Referanslar
Küçük Yapı	1. Cümleler arası ilişkileri ortaya koyma.
	2. Yineleme, eksilteli yapı, çıkarsamalar gibi unsurları anlama.
	3. Başlık, alt başlık, tematik cümle, kavramlar ve önermelerin anlatım açısından özelliklerini kavrama.
	4. Sözcük ve sözcük gruplarının anlamlarını kavrama.
	5. Metni bölümlere ayıran belirtecileri ayırt etme.
	6. Kalıplaşmış ifadeler ve özenli dil kullanımlarını ayırt etme.
	7. Cümleler arası bağıntı öğelerini anlama.
	8. Metnin anahtar kelimelerini belirleme.
Büyük Yapı	1. Metin birimlerinin nasıl düzenlendiğini anlama.
	2. Metnin anlam oluşumunu ortaya koyma.
	3. Metnin konusunu, temasını, ana düşünce ve yardımcı düşüncelerini belirleme.
	4. Metinde kullanılan simgeleştirmeleri anlamlandırma.
	5. Paragraf, bölüm, fasikül, cilt gibi metnin temel bölümlerindeki anlamsal yapıyı inceleme.
	6. Metni özetleme.
	7. Metnin genel anlamını, sözdizimsel düzenini ve en önemli noktalarını ortaya koyma.
	8. Metindeki sözcelerin anlamsal bir bütünlük içinde algılanmasını düzenleyen mantıksal bağıntıları belirleme.
	9. Söz sanatları gibi anlambilimsel stratejileri anlama.
	10. Metnin okuyucu üzerinde etki bırakan düşüncelerini değerlendirme.
	11. Serim, düğüm, çözüm örüntüsünü izleyebilme.
	12. Hangi türden değişmeceler kullanıldığını tespit etme.
Üst Yapı	1. Metnin türüne göre taşıyacağı varsayılan genel yapısal nitelikleri ve metni oluşturan elementleri belirleme.
	2. Mektup, deneme ya da bir başka edebi türün genel özelliklerini ortaya koyma.
	3. Metnin kuruluş biçimi, üretim planı ve metnin genel düzenleniş biçimini anlama.

Çalışma Grubu

Araştırmamanın çalışma grubunu 2005-2014 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından çalışma kitabı olarak tavsiye edilen ve okutulan toplam 12 Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitabı oluşturmaktadır. Bu kitapların isimleri aşağıdaki gibidir:

1. İlköğretim Türkçe 6 Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı, Milli Eğitim Yayınları.
2. İlköğretim Türkçe 7 Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı, Milli Eğitim Yayınları.
3. İlköğretim Türkçe 8 Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı, Milli Eğitim Yayınları.
4. İlköğretim Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı 6, Doku Yayıncılık Ticaret AŞ.
5. İlköğretim Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı 8, Enderun Matbaacılık.
6. İlköğretim Türkçe 7 Öğrenci Çalışma Kitabı, Koza Yayın Dağıtım.
7. İlköğretim Türkçe 6 Öğrenci Çalışma Kitabı, Evren Yayınları.
8. İlköğretim Türkçe 8 Öğrenci Çalışma Kitabı, Ada Yayıncılık.
9. İlköğretim Türkçe 7 Öğrenci Çalışma Kitabı, Pasifik Yayınları.
10. İlköğretim Türkçe 6 Öğrenci Çalışma Kitabı, Koza Yayın Dağıtım.
11. İlköğretim Türkçe 8 Öğrenci Çalışma Kitabı, Koza Yayın Dağıtım.
12. İlköğretim Türkçe 6 Öğrenci Çalışma Kitabı, Pasifik Yayınları.

Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizi sürecinde öncelikle doküman incelemesine konu olan çalışma grubu belirlenmiştir. Daha sonra literatür taraması sonucunda araştırmacı tarafından geliştirilen kategoriler (küçük yapı referansları, büyük yapı referansları ve üst yapı referansları) tespit edilmiştir. Doküman incelemesinin yönünü tayin etmek amacıyla analiz birimi belirlenmiş ve araştırmamanın analiz birimi "içerik" olarak kabul edilmiştir. Bu doğrultuda yapılan incelemeden elde edilen veriler son aşamada sayısallaştırılarak bulgular bölümünde sunulmuştur. Sayısallaştırma aşamasında iki yol takip edilmiştir. 2005 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programındaki "okuma" başlığı altındaki kazanımların metnin küçük yapısı, büyük yapısı ve üst yapısıyla ilişkilendirme konusunda "kapsanan alan" (Bir kategorinin ilgili dokümanda kapsadığı alandır.); Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki "okuma" ile ilgili etkinliklerin metnin küçük yapısına, büyük yapısına ve üst yapısına göre nasıl bir dağılım gösterdiğini tespit etmek amacıyla "Var veya yok" (İlgili kategori dokümanda varsa 1 değeri, yoksa 0 değeri verilir. Böylece iki dokümanda kaç kez tekrar edildiğine bakılarak karşılaştırılır.) teknikleri uygulanmıştır.

Sınırlılıklar

1. Araştırma 2005 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nın okuma bölümündeki "Okuduğu Metni Anlama ve Çözümleme", "Söz Varlığını Zenginleştirme" ve "Okuduğu Metni Değerlendirme" başlıkları altında yer alan kazanımlarla sınırlandırılmıştır. Bu anlamda "Okuma

Kurallarını Uygulama” ve “Okuma Alışkanlığı Kazanma” başlıkları altında yer alan kazanımlar metin yapısıyla ilişkilendirmeye elverişli olmadığı için araştırmanın kapsamının dışında tutulmuştur.

2. Araştırmada “Okuduğu Metni Anlama ve Çözümleme” başlığı altında bulunan, metin yapısının üç unsuru ve bütün referanslarla ilişkilendirilebilecek olan “Metne ilişkin sorulara cevap verir.” ile “Metne ilişkin sorular oluşturur.” kazanımları inceleme dışında tutulmuştur.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde yapılan doküman incelemesinin sonuçları verilmektedir.

1. 2005 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programındaki “Okuma” Başlığı Altındaki Kazanımların Metnin Küçük Yapısına Göre Nasıl Bir Dağılım Gösterdiğine İlişkin Bulgular

2005 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programındaki “Okuma” başlığı altındaki kazanımların metnin küçük yapısına göre nasıl bir dağılım gösterdiğine ilişkin bulgular aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 2. “Okuma” Başlığı Altındaki Kazanımlarla Metnin Küçük Yapısı Arasındaki İlişki Durumu

Kazanım Başlığı	Kazanım	Referans
Okuduğu Metni Anlama Ve Çözümleme	Metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.	Sözcük ve sözcük gruplarının anlamlarını kavrama
	Metindeki anahtar kelimeleri belirler.	“
	Metindeki sebep-sonuç ilişkilerini fark eder.	Cümleler arası ilişkileri ortaya koyma
Söz Varlığını Geliştirme	Metindeki amaç-sonuç ilişkilerini fark eder.	“
	Kalıplaşmış cümle yapılarının kuruluş ve kullanım özelliklerini kavrar.	Kalıplaşmış ifadeler ve özenli dil kullanımlarını ayırt etme
	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantıları fark eder.	Cümleler arası bağıntı öğelerini anlama
Okuduğu Metni Değerlendirme	Okuduklarındaki örtülü anlamları bulur.	Yineleme, eksilteli yapı, çıkarsamalar gibi unsurları anlama
	Okuduklarındaki öznel ve nesnel yargıları ayırt eder.	Sözcük ve sözcük gruplarının anlamlarını kavrama
	Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbiriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir.	“
Okuduğu Metni Değerlendirme	Aynı kavram alanına giren kelimeleri, anlam farklılıklarını dikkate alarak kullanır.	“
	Okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır.	Kalıplaşmış ifadeler ve özenli dil kullanımlarını ayırt etme
	Okuduklarından hareketle öğrendiği kelimelerden sözlük oluşturur.	Sözcük ve sözcük gruplarının anlamlarını kavrama
Okuduğu Metni Değerlendirme	Metni dil ve anlatım yönünden değerlendirir.	Tüm referanslar

Tabloya göre 2005 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda yer alan okuma ile ilgili kazanımların 13'ü metnin küçük yapısıyla ilişkilendirilmektedir. Bu kazanımların ilişkilendirilme aşamasında en fazla tekrar eden küçük yapı referansı "Sözcük ve sözcük gruplarının anlamlarını kavrama." olmuştur. Bunun dışında "Cümleler arası ilişkileri ortaya koyma;" "Metnin anahtar kelimelerini belirleme." "Kalıplaşmış ifadeler ve özenli dil kullanımlarını ayırt etme." "Yineleme, eksilteli yapı, çıkarsamalar gibi unsurları anlama." "Cümleler arası bağıntı öğelerini anlama." gibi küçük yapı referansları da kazanımların ilişkilendirilmesinde kullanılmıştır. Küçük yapı referanslarından "Başlık, alt başlık, tematik cümle, kavramlar ve önermelerin anlatım açısından özelliklerini kavrama." "Metni bölümlere ayıran belirtecileri ayırt etme." referansları herhangi bir kazanımın küçük yapı ile ilişkilendirilmesinde kullanılmamıştır.

2. 2005 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programındaki "Okuma" Başlığı Altındaki Kazanımların Metnin Büyük Yapısına Göre Nasıl Bir Dağılım Gösterdiğine İlişkin Bulgular

Tablo 3. Okuma Becerisiyle İlgili Kazanımlarla Metnin Büyük Yapısı Arasındaki İlişki Durumu

Kazanım Başlığı	Kazanım	Referans
Okuduğu Metni Anlama Ve Çözümleme	Metnin konusunu belirler.	Metnin konusunu, temasını, ana düşünce
	Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.	ve yardımcı düşüncelerini belirleme;
	Metindeki yardımcı fikirleri/duyguları belirler.	"
	Metnin başlığı ile içeriği arasındaki ilişkiyi ortaya koyar.	"
	Okuduğu metne farklı başlıklar bulur.	"
	Metinde yararlanılan düşünceyi geliştirme yollarının işlevlerini açıklar.	"
	Metne ilişkin karşılaştırmalar yapar.	"
	Metinle ilgili görsel öğeleri yorumlar.	"
	Metindeki ipuçlarından hareketle metne yönelik tahminlerde bulunur.	Metnin anlam oluşumunu ortaya koyma
	Metnin öncesi ve / veya sonrasına ait kurgular yapar.	"
	Metindeki söz sanatlarının anlatıma olan katkısını fark eder.	"
	Okuduklarını kendi cümleleriyle, kronolojik sıra ve mantık akışı içinde özetler.	"
	Metnin planını kavrar.	"
	Metinde ortaya konan sorunlara farklı çözümler üretir.	"
Okuduklarını kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır.	Söz sanatları gibi anlambilimsel stratejileri anlama.	
Metni içerik yönünden değerlendirir.	Metni özetleme. Metin birimlerinin nasıl düzenlendiğini anlama.	
Okuduğu Metni Değerlendirme	Metnin anlam oluşumunu ortaya koyma Metnin okuyucu üzerinde etki bırakan düşüncelerini değerlendirme Tüm Referanslar	

Tabloya göre 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan okuma ile ilgili kazanımların 16'sı metnin büyük yapısıyla ilişkilendirilmektedir. Bu kazanımların ilişkilendirilme aşamasında en fazla tekrar eden büyük yapı referansı "Metnin konusunu, temasını, ana düşünce ve yardımcı düşüncelerini belirleme." olmuştur. Bunun dışında "Metni özetleme." "Metin birimlerinin nasıl düzenlendiğini anlama." "Serim, düğüm, çözüm örüntüsünü izleyebilme." "Hangi türden değişmeceler ya da söz sanatlarının kullanıldığını tespit etme." "Söz sanatları gibi anlambilimsel stratejileri anlama." "Metnin anlam oluşumunu ortaya koyma." "Metnin genel anlamını, sözdizimsel düzenini ve en önemli noktalarını ortaya koyma." gibi büyük yapı referansları da kazanımların ilişkilendirilmesinde kullanılmıştır. Büyük yapı referanslarından "Metinde kullanılan simgeleştirmeleri anlamlandırma." "Metindeki sözcelerin anlamsal bir bütünlük içinde algılanmasını düzenleyen mantıksal bağıntıları belirleme." "Metnin mantıksal yapısını, okuyucu üzerinde etki bırakan düşüncelerini değerlendirme." referansları herhangi bir kazanımın büyük yapı ile ilişkilendirilmesinde kullanılmamıştır.

3. 2005 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programındaki "Okuma" Başlığı Altındaki Kazanımların Metnin Üst Yapısına Göre Nasıl Bir Dağılım Gösterdiğine İlişkin Bulgular

Tablo 4. Okuma Becerisiyle İlgili Kazanımlarla Metnin Üst Yapısı Arasındaki İlişki Durumu

Kazanım Başlığı	Kazanım	Referans
Okuduğu Metni Anlama Ve Çözümleme	Anlatımın kimin ağzından yapıldığını belirler.	Metnin türüne göre taşıyacağı varsayılan genel yapısal nitelikleri ve metni oluşturan elementle belirleme;
	Olay, yer, zaman, şahıs, varlık kadrosu ve bunlarla ilgili unsurları belirler.	"
	Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar.	"
	Şiir dilinin farklılığını ayırt eder. Şiirin kendisinde uyandırdığı duyguları ifade eder.	"
	Metnin türüyle ilgili özellikleri kavrar.	Mektup, deneme ya da bir başka edebi türün genel özelliklerini ortaya koyma.

Tabloya göre 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan okuma ile ilgili kazanımların 6'sı metnin üst yapısıyla ilişkilendirilmektedir. Bu kazanımların ilişkilendirilme aşamasında en fazla tekrar eden üst yapı referansı "Metnin türüne göre taşıyacağı varsayılan genel yapısal nitelikleri ve metni oluşturan elementleri belirleme." olmuştur. Bunun dışında "Mektup, deneme ya da bir başka edebi türün genel özelliklerini ortaya koyma." "Metnin kuruluş biçimi, üretim planı ve metnin genel

düzenleniş biçimini anlama.” gibi üst yapı referansları da kazanımların ilişkilendirilmesinde kullanılmıştır.

4. Türkçe Dersi Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Genel Dağılımı

Tablo 5. Türkçe Dersi Çalışma Kitaplarındaki Okuma Etkinliklerinin Genel Dağılımı

Kitaplar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Toplam	Ortalama
Etkinlik Sayısı	48	72	60	73	84	60	60	72	65	66	97	49	806	67

Yukarıdaki tabloda çalışmada incelenen 12 Türkçe çalışma kitabında yer alan okuma etkinliklerinin dağılımına yer verilmektedir. Buna göre araştırmada incelenen kitaplarda toplam 806 okuma etkinliği bulunmaktadır. Etkinliklerin ortalamasına bakıldığında kitap başına 67 etkinliğin düştüğü görülmektedir. Buna göre 7 çalışma kitabındaki okuma etkinliklerinin ortalamasının altında; 5 kitaptaki etkinlikler ise ortalamasının üstündedir. Yani çalışma kitaplarındaki okuma etkinliklerinin dağılımı arasında dengesizlikler bulunmaktadır.

5. 2005 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programındaki “Okuma” Başlığı Altındaki Kazanımların Metnin Küçük Yapısına Göre Nasıl Bir Dağılım Gösterdiğine İlişkin Bulgular

Tablo 6. Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki “Okuma” Etkinliklerinin Metnin Küçük Yapısına Göre Dağılımı

Kazanım	Metin Yapısı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Toplam
B1	Küçük Yapı	16	16	13	15	15	14	9	16	15	17	20	10	176
B2	Küçük Yapı	2	0	4	1	0	1	1	2	0	1	2	2	16
B8	Küçük Yapı	1	3	1	2	0	5	3	1	4	2	4	0	26
B9	Küçük Yapı	0	0	1	1	0	2	3	3	2	1	3	1	17
B10	Küçük Yapı	0	0	0	0	1	0	0	1	1	2	0	0	5
B11	Küçük Yapı	0	1	0	0	1	0	1	0	1	2	2	0	8
B12	Küçük Yapı	0	0	1	5	1	0	0	1	1	1	3	3	16
B18	Küçük Yapı	2	0	2	1	3	1	2	0	1	1	5	1	19
D1	Küçük Yapı	3	6	3	2	5	5	2	4	2	13	5	3	53
D2	Küçük Yapı	1	0	2	4	6	0	0	2	1	0	2	1	19
D3	Küçük Yapı	2	4	1	3	1	1	6	2	5	5	2	3	35
D4	Küçük Yapı	2	4	1	3	1	1	6	2	5	5	2	3	35
C1	Küçük Yapı	1	0	0	2	0	0	0	1	0	1	0	1	5
	Toplam	28	30	28	36	33	29	27	33	34	46	48	25	397

Tabloya göre Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın "okuma" becerisine ilişkin toplam 13 kazanım metin yapısının küçük yapısıyla ilişkilendirilmiştir. Bu kazanımlardan 8'i "Okuduğu Metni Anlama ve Çözümleme" 4'ü "Söz Varlığını Zenginleştirme" 1'i de "Okuduğu Metni Değerlendirme" başlığı altında yer almaktadır. Tabloya bakıldığında metnin küçük yapısıyla ilişkilendirilen okuma etkinliklerinin oranı, okuma etkinliklerinin genel toplamının (806) yaklaşık % 50'sine karşılık gelmektedir.

Tabloya göre küçük yapı bağlamında en fazla etkinlikle örneklendirilen kazanım, "Metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır." kazanımıdır (f=176). Bu kazanımı "Metindeki anahtar kelimeleri belirler." (f=16); "Metindeki sebep-sonuç ilişkilerini fark eder." (f=26); "Metindeki amaç-sonuç ilişkilerini fark eder." (f= 17); "Kalıplaşmış cümle yapılarının kuruluş ve kullanım özelliklerini kavrar." (f= 5); "Okuduklarındaki öznel ve nesnel yargıları ayırt eder." (f= 8); "Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantıları fark eder." (f= 16); "Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbiriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir." (f= 53); "Aynı kavram alanına giren kelimeleri, anlam farklılıklarını dikkate alarak kullanır." (f= 19); "Okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır." (f= 35) "Okuduklarından hareketle öğrendiği kelimelerden sözlük oluşturur." (f= 1) ve "Metni dil ve anlatım yönünden değerlendirir." (f= 5) kazanımları takip etmektedir.

Tablodan anlaşılacak başka bir bilgi de küçük yapıyla ilişkilendirilen kazanımların karşıladıkları referansların sıklığıdır. Buna göre küçük yapıyla ilişkilendirilen etkinlikler en fazla "Sözcük, sözcük grupları, yan cümleler ve cümlelerin anlamlarını kavrama." referansına işaret etmektedir (f= 176). "Sözlü dile uygun yapılar (kalıplaşmış ifadeler) ya da özenli dil kullanımlarını ayırt etme (f= 5)." ve "Bağıntı, yineleme, eksilteli yapı, adillar ve bağlaçlar, eylem zamanı ve çıkarsamalar gibi anlatım özelliklerini anlama (f= 8)." referansları ise en az işlenenler arasındadır.

6. 2005 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programındaki "Okuma" Başlığı Altındaki Kazanımların Metnin Büyük Yapısına Göre Nasıl Bir Dağılım Gösterdiğine İlişkin Bulgular

Tablo 7. Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki "Okuma" Etkinliklerinin Metnin Büyük Yapısına Göre Dağılımı

Kazanım	Metin Yapısı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Toplam
B3	Büyük Yapı	2	4	3	4	5	1	4	6	3	2	2	1	37
B4	Büyük Yapı	1	4	4	3	4	0	4	4	5	1	1	3	44
B5	Büyük Yapı	0	1	2	1	7	2	6	3	2	1	4	0	30
B13	Büyük Yapı	3	2	2	3	6	2	2	0	2	3	1	4	30
B17	Büyük Yapı	0	0	1	2	0	0	0	2	1	3	1	1	11

Tablo 7'nin devamı

1B19	Büyük Yapı	0	1	4	2	6	2	3	4	1	2	8	1	34
B20	Büyük Yapı	0	0	2	2	2	0	0	2	0	0	0	3	11
B21	Büyük Yapı	2	1	1	0	0	1	0	0	0	1	3	3	12
B23	Büyük Yapı	1	0	1	1	0	0	0	0	1	0	1	2	7
B24	Büyük Yapı	0	0	0	0	1	0	1	0	3	0	0	0	5
B25	Büyük Yapı	2	0	1	1	1	1	0	0	2	0	1	1	10
B28	Büyük Yapı	1	8	0	3	1	3	2	1	1	1	0	1	22
B29	Büyük Yapı	0	0	3	2	1	1	1	0	2	0	0	0	10
B30	Büyük Yapı	1	0	0	1	0	0	0	1	0	0	1	0	4
B31	Büyük Yapı	1	4	2	2	3	2	3	0	1	0	4	2	24
C2	Büyük Yapı	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	4
Toplam		14	26	26	27	37	15	27	24	24	14	39	20	293

Tabloya göre Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın "okuma" becerisine ilişkin toplam 16 kazanım metin yapısının büyük yapısıyla ilişkilendirilmiştir. Bu kazanımlardan 15'i "Okuduğu Metni Anlama ve Çözümleme" 1'i de "Okuduğu Metni Değerlendirme" başlığı altında yer almaktadır. Tabloya bakıldığında metnin büyük yapısıyla ilişkilendirilen okuma etkinliklerinin oranı, okuma etkinliklerinin genel toplamının (806) yaklaşık % 39'una karşılık gelmektedir.

Tabloya göre büyük yapı bağlamında en fazla etkinlikle örneklendirilen kazanım, "Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler." (f=44) kazanımıdır. Bu kazanımı "Metnin konusunu belirler." (f=37); "Metindeki söz sanatlarının anlatıma olan katkısını fark eder." (f= 34); "Okuduklarını kendi cümleleriyle, kronolojik sıra ve mantık akışı içinde özetler." (f=30); "Metindeki yardımcı fikirleri/duyguları belirler." (f= 29); "Okuduğu metne farklı başlıklar bulur." (f= 24); "Okuduklarını kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır." (f= 22); "Metne ilişkin karşılaştırmalar yapar." (f= 12); "Metnin planını kavrar." (f= 11); "Metinde yararlanılan düşünceyi geliştirme yollarının işlevlerini açıklar." (f= 11); "Metnin öncesi ve/veya sonrasına ait kurgular yapar." (f= 10); "Metinle ilgili görsel öğeleri yorumlar." (f= 10); "Metinde ortaya konan sorunlara farklı çözümler üretir." (f= 7); "Metindeki ipuçlarından hareketle metne yönelik tahminlerde bulunur." (f=5); "Metnin başlığı ile içeriği arasındaki ilişkiyi ortaya koyar." (f= 4) ve "Metni içerik yönünden değerlendirir." (f= 4) kazanımları takip etmektedir.

Tablodan anlaşılacak başka bir bilgi de büyük yapıyla ilişkilendirilen kazanımların karşıladıkları referansların sıklığıdır. Buna göre büyük yapıyla ilişkilendirilen etkinlikler en fazla "Metnin konusunu,

temasını, ana düşünce ve yardımcı düşüncelerini belirleme.” referansına işaret etmektedir (f= 44). “Metnin genel anlamını, sözdizimsel düzenini ve en önemli noktalarını ortaya koyma.” (f= 5) referansı ise en az işlenen referanstır.

7. 2005 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programındaki “Okuma” Başlığı Altındaki Kazanımların Metnin Üst Yapısına Göre Nasıl Bir Dağılım Gösterdiğine İlişkin Bulgular

Tablo 8. Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki “Okuma” Etkinliklerinin Metnin Üst Yapısına Göre Dağılımı

Kazanım	Metin Yapısı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Toplam
B6	Üst Yapı	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1	1	0	4
B7	Üst Yapı	3	1	2	7	3	6	3	5	1	3	4	1	39
B16	Üst Yapı	1	7	2	0	3	1	1	9	0	0	3	3	30
B22	Üst Yapı	0	3	0	0	0	0	0	0	1	2	0	0	6
B26	Üst Yapı	2	3	0	1	3	6	2	0	4	0	1	0	22
B27	Üst Yapı	0	2	1	1	5	3	0	1	1	0	1	0	15
	Toplam	6	16	6	10	14	16	6	15	7	6	10	4	116

Tabloya göre Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın “okuma” becerisine ilişkin toplam 6 kazanım metin yapısının üst yapısıyla ilişkilendirilmiştir. Bu kazanımların tamamı “Okuduğu Metni Anlama ve Çözümleme” başlığı altında yer almaktadır. Tabloya bakıldığında metnin üst yapısıyla ilişkilendirilen okuma etkinliklerinin oranı, okuma etkinliklerinin genel toplamının (806) yaklaşık % 11’ine karşılık gelmektedir.

Tabloya göre üst yapı bağlamında en fazla etkinlikle örneklendirilen kazanım, “Olay, yer, zaman, şahıs, varlık kadrosu ve bunlarla ilgili unsurları belirler.” (f= 39) kazanımıdır. Bu kazanımı “Metnin türüyle ilgili özellikleri kavrar.” (f= 30); “Şiir dilinin farklılığını ayırt eder.” (f= 22); “Şiirin kendisinde uyandırdığı duyguları ifade eder.” (f= 15); “Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar.” (f= 6) ve “Anlatımın kimin ağzından yapıldığını belirler.” (f= 4) kazanımları takip etmektedir.

Tablodan anlaşılacak başka bir bilgi de üst yapıyla ilişkilendirilen kazanımların karşıladıkları referansların sıklığıdır. Buna göre üst yapıyla ilişkilendirilen etkinlikler en fazla “Metnin türüne göre taşıyacağı varsayılan genel yapısal nitelikleri ve metni oluşturan elementleri belirleme” referansına işaret etmektedir (f= 39).

Tartışma ve Sonuç

Metin yapısının unsurları olarak adlandırılan küçük yapı, büyük yapı, üst yapı ve bunlara ilişkin referanslar bir metni yüzey yapıdan derin yapıya doğru anlama sürecinin yol haritasını çizmektedir. Birey küçük yapıdan üst yapıya doğru sözü edilen bu referansları takip ettiği sürece seviyesine uygun metinleri anlamakta zorluk çekmeyecektir. Buradan hareketle ortaokul düzeyindeki Türkçe öğrenci çalışma kitaplarının metin yapısının unsurlarına ait referanslara göre düzenlenmesi gerektiği söylenebilir. Çünkü ders kitaplarındaki metinlerin anlaşılmasını sağlamak amacıyla geliştirilen etkinlikler öğrenci çalışma kitaplarında yer almaktadır.

Öğrenci çalışma kitaplarındaki okuma etkinlikleri; yazma, konuşma ve dinleme/izleme alanlarında olduğu gibi Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlar doğrultusunda geliştirilmektedir. Bu nedenle etkinliklerin metin yapısının unsurlarıyla nasıl bir ilişki içerisinde olduğuna geçmeden önce okuma becerisiyle ilgili kazanımların metin yapısının unsurlarıyla ilişkisini kurmak gerekir. 2005 TDÖP'te okuma becerisiyle ilgili toplam 52 kazanım bulunmaktadır. Araştırmada, -sınırlılıklar başlığı altında belirtilen kazanımların dışında- 35 kazanımın metin yapısının unsurlarıyla ilişkilendirilmesi sağlanmıştır. Bu kazanımlardan 13'ü metnin küçük yapısıyla, 16'sı büyük yapısıyla ve 6'sı üst yapısıyla ilişkilendirilmiştir. Metnin küçük yapısının kelime tercihleri, cümle kuruluşları, gönderim unsurları, eksilteli yapılar vb. bağdaşıklık unsurları; metnin büyük yapısının düşünceler arasındaki uyum, öncelik sonralık ilişkileri, neden sonuç bağlantıları gibi tutarlılık unsurları; metnin üst yapısının da tür özellikleriyle ilgili olduğu düşünüldüğünde TDÖP'teki kazanımların metin yapısının unsurlarına göre dengeli bir dağılım gösterdiğini söylemek mümkündür. Buna göre bir metni anlamak için üzerinde en fazla durulması gereken düşünce örüntüsü ve metnin düzenlenişi gibi unsurlara yönelik kazanımların sayısının diğerlerine göre daha fazla oluşu (f= 16), anlama süreci açısından olumlu bir durumdur.

Yukarıda kazanımlarla ilgili olarak ifade edilen dengeli dağılım öğrenci çalışma kitaplarında yer alan okuma etkinlikleri için geçerli görünmemektedir. Metnin büyük yapısıyla ilişkilendirilen kazanımların sayısının diğer yapılara göre daha fazla olmasına karşın, öğrenci çalışma kitaplarındaki okuma etkinliklerinin büyük bir kısmı küçük yapıyla ilişkilendirilen kazanımlara yöneliktir. Metnin küçük yapısına ilişkin kazanımların sayısı 13; öğrenci çalışma kitaplarındaki okuma etkinliklerinin küçük yapı kazanımlarıyla ilgili olanların sayısı 397'dir. Buna göre öğrenci çalışma kitaplarındaki okuma etkinliklerinden metnin küçük yapısıyla ilgili olanların oranı toplam etkinliklerin yarısıdır (% 50). Buna karşın en fazla kazanımın ilişkilendirildiği metnin büyük yapısıyla bağlantılı okuma etkinliklerinin sayısı 293; okuma etkinliklerinin toplamına oranı ise % 39 olmuştur. Metnin büyük yapısına ilişkin referansların bir metni anlama açısından daha önemli olduğu düşünüldüğünde okuma etkinliklerinin birçoğunun metnin küçük yapısına ilişkin olması beklenen bir durum değildir. Diğer taraftan metnin tür özelliklerini belirleyen üst yapısıyla ilişkilendirilen etkinliklerin sayısı 116; toplam okuma

etkinliklerine oranı ise % 11 olmuştur. Metnin üst yapısıyla ilgili etkinliklerin diğer yapı unsurlarına göre daha az olması ortaokul seviyesi için doğal karşılanabilir ancak kendi içinde değerlendirildiğinde bu oranın daha yüksek olması da beklenen bir durumdur.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan özellikle üzerinde durulması gereken bir nokta da küçük ve büyük yapıyla ilişkilendirilen kazanımlar arasındaki etkinlik oranının farklılığıdır. Buna göre metnin küçük yapısıyla ilgili etkinliklerin hemen hemen yarısına yakını (f= 176), “Metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.” kazanımına ilişkindir. Bunun en büyük nedeni bu kazanıma yönelik etkinlik hazırlamanın oldukça basit olması ve çok az bir iş yükü gerektirmesidir. Bu noktada kitap yazarlarının kolay olan seçeneği tercih ettikleri düşünülebilir. Diğer taraftan büyük yapıyla ilişkilendirilen etkinliklerin en fazla örneklediği kazanım “Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.” (f= 44) kazanımıdır. Metnin büyük yapısıyla ilişkilendirilen “Metnin planını kavrar, metinde yararlanılan düşüncüyü geliştirme yollarının işlevlerini açıklar, metnin öncesi ve/veya sonrasına ait kurgular yapar, metinde ortaya konan sorunlara farklı çözümler üretir, metindeki ipuçlarından hareketle metne yönelik tahminlerde bulunur, metni içerik yönünden değerlendirir gibi kazanımlara yönelik çok az sayıda etkinliğe rastlanması, metinleri anlama sürecinde oldukça önemli aksaklıklara yol açacaktır.

Araştırmada incelenen okuma etkinliklerinin öğrenci çalışma kitaplarına dağılımı konusu da üzerinde düşünülmesi gereken bazı sonuçlar ortaya koymaktadır. Buna göre öğrenci çalışma kitaplarında bazı kazanımlara yönelik etkinliklere yer verilmemektedir. Metin yapısının her üç unsuru da (küçük, büyük, üst yapılar) tüm kazanımlara yönelik etkinliklere yer veren öğrenci çalışma kitabı bulunmamaktadır. Bu durum hem kitapların hazırlık aşamasına ilişkin önemli bir eksikliği ortaya koymakta hem de metni anlama süreci açısından öğrencilerin daha fazla zorlukla karşılaşmasına neden olmaktadır. Araştırmada elde edilen bu sonuçlar, gerek TDÖP’te bulunan kazanımlar gerek öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinlikler açısından yeni düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Öneriler

1. Öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinlikler hazırlanırken okuma-anlama sürecinde çok önemli işlevleri bulunan metin yapısının unsurları dikkate alınmalı, etkinliklerin dağılımı metin yapısının unsurlarına göre dengeli bir şekilde yapılmalıdır.

2. TDÖP’teki okuma kazanımlar gözden geçirilerek bazı güncellemeler yapılmalı ve yeni kazanımlar eklenmelidir. Yeni eklenecek kazanımlar düşünülürken aşağıdaki maddeler bir ipucu olabilir:

- Programa okuma etkinliğinin öncesine ilişkin kazanımlar eklenmelidir.
- Cümlede anlam bilgisine ilişkin kazanımlar eklenmelidir.

- Anlama sürecinin öğrenci tarafından değerlendirildiği “öz değerlendirmeye” ilişkin kazanımlar eklenmelidir.

- Metinlerarasılık kavramına ilişkin kazanımlar eklenmelidir.

- Edebi türleri sezdirmeye yönelik kazanımlar çeşitlendirilmelidir.

3. TDÖP'teki her bir kazanımın öğrenci çalışma kitaplarında en az bir etkinlikle karşılanması sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Aksan, D. (1999). *Anlambilim-Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, M. ve Aksan Y. (1991). Metin Kavramı ve Tanımları. *Dilbilim Araştırmaları*, ss. 91-104.
- Alan, Y. (1994). *Lisan ve İnsan*. İzmir: TÖV Yayınları.
- Ayata Ş. C. (2005). *Dilbilim: Metindilbilim ve Türkçe*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Aydın, İ. (2012). İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın 'Duygular' Temasında Yer Alan Okuma Metinlerine Metindilbilimsel Bir Yaklaşım. *Turkish Studies*. Sayı 7/3, ss. 381-407.
- Balcı, H. A. (2006). Metindilbilim Açısından Bir Çözümleme. *Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 21, ss. 191-204.
- Balyemez, S. (2010). Bağdaşıklık ve Dede Korkut Hikâyelerinde Bağdaşıklık Görünümleri. *Turkish Studies*. 5/4, ss. 133-173.
- Başusta, K. C. (2009). *Okuma Eğitiminde Metin Dil Bilimin Kullanımı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Beaugrande, R. A. ve Dressler, W. U. (1986). *Introduction to Text Linguistic*. London: Longman Group Company.
- Coşkun, E ve Tiryaki, E. N. (2011). Tartışmacı Metin Yapısı ve Öğretimi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 8, Sayı 16, ss. 63-73.
- Coşkun, E. (2005). *İlköğretim Öğrencilerinin Öyküleyici Anlatımlarında Bağdaşıklık, Tutarlılık ve Metin Elementleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Coşkun, E. (2009). *Türkçe Öğretiminde Metin Bilgisi*. (Ed.: Ahmet Kırkkılıç ve Hayati Akyol), İlköğretimde Türkçe Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. ss. 231-283.
- Çeçen, M. A. (2009). *Yedinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinler Üzerine Tutarlılık Bakımından Bir Araştırma*. XXII. Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri. Ankara: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları. ss. 12-19.
- Çıkrıkçı, S. S. (2007). Metindilbilimin Temel Kavramlarının Anadili Öğretimi Süreci Açısından Değerlendirilmesi. *Dil Dergisi*, sayı 138, ss. 43-57.
- Dilidüzgün, Ş. (2008). *Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Bağlamda Uygulamalı Bir Yaklaşım*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dilidüzgün, Ş. (2010). *Metindilbilim ve Türkçe Öğretimi*. Morpa Yayınları: İstanbul.
- Dilidüzgün, Ş. (2013). Metindilbilim Dersinin Türkçe Öğretmen Adaylarının Okuma Etkinlikleri Geliştirme Yetilerine Etkisi. *Turkish Studies*, Sayı 8/1, ss. 1239-1258.

Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Okuma Etkinliklerinin Metin Yapısı Açısından Değerlendirilmesi

- Dönmez, C. ve Yazıcı, K. (2006). Sosyal Bilgilerde Öğrencilerin Okuduğunu Anlama Becerilerinin Geliştirilmesinde Metin Yapısına Bağlı Olarak Kullanılabilecek Strateji ve Teknikler. *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 16, ss. 137-154.
- Göktürk, A. (2002). *Okuma Uğraşı*. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.
- Günay, D. (2003). *Metin Bilgisi*. Multilingual Yayınları. İstanbul.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Halliday, M.A.K. ve Hasan R. (1976). *Cohession in English*. London.
- Karatay, H. (2010). Bağdaşıklık Araçlarını Kullanma Düzeyi ile Tutarlı Metin Yazma Arasındaki İlişki. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt 7, Sayı 13, ss. 373 – 385.
- Külebi, O. (1990). Türkçe’de Eksilti Tümceleri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1-2, ss.117-137.
- Onursal, İ. (2003). *Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık*. Günümüz Dilbilim Çalışmaları. (Yay. Haz.: Ayşe (Eziler) Kıran, Ece Korkut, Suna Ağıldere). İstanbul: Multilingual Yay.
- Oralış, M. ve Özil, Ş. (1992). Metindilbilimsel Yaklaşımla Yazınsal Bir Metni Çözümleme Denemesi. *Dilbilim Araştırmaları*. ss. 38-40.
- Özdemir, E. (2000). *Eleştirel Okuma*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Özkan, B. (2004). Metindilbilimi, Metindilbilimsel Bağdaşıklık ve Haldun Taner’in “Onikiye Bir Var” Adlı Öyküsünde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13/1, ss. 167-182.
- Özmen, R. (2011). Bir Metin Yapısı Örneği: Evrensel Dünya Problemlerine İlişkin Problem Çözüm Yapısı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 8, Sayı 16, ss. 49–62.
- Sinan, A. T. ve Demir, Sezgin. (2011). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Anlatısal Metinlerin Yapı Özellikleri ve Programa Uygunluğu. *Turkish Studies*. Sayı 6/3, ss. 1149-1167.
- Toklu, O. (2003). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Uçan, H. (2008). *Dilbilim, Göstergibilim ve Edebiyat Eğitimi*. Ankara: Hece Yayınları.
- Uzun, L. S. (1995). *Orhon Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı*. Ankara: Simurg Yayınları.
- Uzun, S. L. (2006). *Öğrencilerin Yazılı Anlatım Sürecindeki Metinleştirme Sorunları*. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, 04-06 Ekim, Ankara.
- Uzun, S. L. (2004). *Yazma Süreci, Türkçe Sözlü ve Yazılı Anlatım* (Editör: Canan İleri). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını. ss.73-94.
- Ülper, H. (2008). Öğrenci Metinlerinde Üstyapı Düzenlenişine İlişkin Sorunlar: “Giriş” ve “Sonuç” Bölümleri Üzerine Bir İnceleme. *Dil Dergisi*, Sayı: 140, ss. 7-18.
- Ülper, H. (2011). Öğrenci Metinlerinin Tutarlılık Ölçütleri Bağlamında Değerlendirilmesi. *Turkish Studies*. 6/4, ss. 849-863.
- Üstünova, K. (1999). Eksilti ya da Sıfır Tekrar. *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, ss. 93-105.
- Van Dijk, T. ve A. Kintsch, W. (1983). *Strategies of Discourse Comprehension*. Academic Press. Inc.

- Yazıcı, K. (2006). Hikâye Edici Metinlerin Çözümlemesinde Hikâyenin Yüzü Stratejisinin Kullanımı. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, cilt XX, ss. 229-241.
- Yılmaz, E. ve Turanoviç, M. (2006). *Türk Yazınında Metinsel Odaklama Örnekleri: Bir Motif, Üç Eser*. II. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyatbilim Kongresi. Kongre Bildirileri, c. I, s. 189-208.
- Yılmaz, E. ve Jahiç, N. (2005). "Vire" Hikâyesi Üzerine Metin Dilbilimsel Bir İnceleme. V. Uluslararası Dil, Yazın, Değişibilim Sempozyumu. Marmara Üniversitesi, İstanbul, 24-25 Haziran 2005.
- Yılmaz, E. ve Topal, Z. (2010). Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Çözümleme Yönteminin Uygulanması. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt XXVII, ss. 775-788.

Ek 1. Okuma Kazanımlarının Kodları

Kazanım Kodu	Kazanım	Kazanım Kodu	Kazanım
B1	Metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.	B21	Metne ilişkin karşılaştırmalar yapar.
B2	Metindeki anahtar kelimeleri belirler.	B22	Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar.
B3	Metnin konusunu belirler.	B23	Metinde ortaya konan sorunlara farklı çözümler üretir.
B4	Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.	B24	Metindeki ipuçlarından hareketle metne yönelik tahminlerde bulunur.
B5	Metindeki yardımcı fikirleri/duyguları belirler.	B25	Metnin öncesi ve/veya sonrasına ait kurgular yapar.
B6	Anlatımın kimin ağzından yapıldığını belirler.	B26	Şiir dilinin farklılığını ayırt eder.
B7	Olay, yer, zaman, şahıs, varlık kadrosu ve bunlarla ilgili unsurları belirler.	B27	Şiirin kendisinde uyandırdığı duyguları ifade eder.
B8	Metindeki sebep-sonuç ilişkilerini fark eder.	B28	Okuduklarını kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır.
B9	Metindeki amaç-sonuç ilişkilerini fark eder.	B29	Metinle ilgili görsel öğeleri yorumlar.
B10	Kalıplaşmış cümle yapılarının kuruluş ve kullanım özelliklerini kavrar.	B30	Metnin başlığı ile içeriği arasındaki ilişkiyi ortaya koyar.
B11	Okuduklarındaki örtülü anlamları bulur.	B31	Okuduğu metne farklı başlıklar bulur.
B12	Okuduklarındaki öznel ve nesnel yargıları ayırt eder.	B32	Metnin yazarı veya şairi hakkında bilgi edinir.
B13	Okuduklarını kendi cümleleriyle, kronolojik sıra ve mantık akışı içinde özetler.	C1	Metni dil ve anlatım yönünden değerlendirir.
B14	Metne ilişkin sorulara cevap verir.	C2	Metni içerik yönünden değerlendirir.
B15	Metne ilişkin sorular oluşturur.	D1	Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbiriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir.
B16	Metnin türüyle ilgili özellikleri kavrar.	D2	Aynı kavram alanına giren kelimeleri, anlam farklılıklarını dikkate alarak kullanır.
B17	Metnin planını kavrar.	D3	Okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır.
B18	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantıları fark eder.	D4	Okuduklarından hareketle öğrendiği kelimelerden sözlük oluşturur.
B19	Metindeki söz sanatlarının anlatıma olan katkısını fark eder.		
B20	Metinde yararlanılan düşünceyi geliştirme yollarının işlevlerini açıklar.		